

Belousov Ye.Yu.
Poltava State Agrarian Academy

PRINCIPLES, DIRECTIONS AND MECHANISMS OF STATE SUPPORT OF DEVELOPMENT OF ORGANIC FARMING IN UKRAINE

Summary

The article defines the features of organic farming in Ukraine. It reveals key factors, advantages and problems of its implementation. Principles and directions of development are determined, taking into account the available resource potential, forms of production organization. The paper identifies the components of mechanisms of state support of organic farming.

Keywords: organic farming, government support, economic mechanisms, principles of management.

УДК 336.76(477)(043.5)

УЗАГАЛЬНЕННЯ ІСНУЮЧИХ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Бормотова М.В., Лаптії Г.В.

Український державний університет залізничного транспорту

Стаття присвячена проблемі наукового ототожнення категорії фінансового ринку у сучасних умовах господарювання. Розглянуто та узагальнено різноманітні наукові підходи до сутності фінансового ринку. Проведено критичне освідомлення трактування сутності фінансового ринку. Доведено, що існуючі комплексні дослідження фінансового ринку не в повній мірі відображають сучасні трансформації, як з точки зору теорії, так і практики. Сформульовано власне трактування категорії фінансового ринку.

Ключові слова: фінансовий ринок, фінансово-кредитний механізм, грошовий ринок, ринок позикових капіталів, ринок цінних паперів, фондовий ринок, фінансові інструменти, фінансові ресурси.

Постановка проблеми. Проблема наукового ототожнення фінансового ринку у сучасних умовах господарювання, встановлення його місця та призначення в економічній стратегії держави набуває все більшого сенсу, а відтак і актуальності. Це насамперед важливо з огляду на існування уніфікованих підходів до розуміння цієї економічної категорії. Передусім, необхідно визначити основні методологічні поняття, пов'язані з фінансовим ринком. Важливо відзначити, що хоча багато дослідників пропонують власні трактування, серед них складно виділити універсальне і точне визначення фінансового ринку. Тому вважається за необхідне розглядання різноманітних наукових підходів до сутності фінансового ринку з метою узагальнення та уточнення цього поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу сутності фінансового ринку присвячено багато наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних авторів.

Аналіз макроекономічної ролі фінансового ринку і окремих чинників його впливу на економічний розвиток міститься в фундаментальних працях вчених-економістів Кнута Вікселля, Едвіна Долана, Джона Кеннета Гелбрейта, Лоренса Гитмана, Карла Маркса, Джона Мейнарда Кейнса, Бертіла Оліна, Артура Пігу, Джефрі Сакса, Джона Хікса, Френка Фабоцци, Йозефа Шумпетера. Стан фінансового ринку і характер його впливу на сучасну економіку досліджують такі зарубіжні фінансисти-практики, як Уоррен Баффет, Алан Грінспен, Білл Гросс, Стівен Коен, Фредерік Мішкін, Мартін Лейбовиц, Бенуа Мандельброт, Джордж Сорос та багато ін.

Різні аспекти функціонування і макроекономічного значення фінансового ринку висвітлені в ро-

ботах російських дослідників: Михайла Алексеєва, Ігоря Балабанова, Людмили Бєлих, Галини Белоглазової, Валерія Ковальова, Віктора Колеснікова, Ігоря Меншикова, Олени Михайлової, Георгія Поляка, Валерія Попкова, Михайла Романовського, Олексія Суетіна, Віктора Торкановського.

Серед українських авторів цю проблематику досліджують такі вчені-економісти, як Ігор Бланк, Євген Бондаренко, Світлана Еш, Ярослав Комаринський, Наталія Кузнецова, Володимир Лук'янов, Валерій Опарін, Анатолій Пересада, Надія Рязанова, Аліна Свечкіна, Валентина Хомаківська, Валентина Шелудько, Інна Школьник та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розв'язання питань функціонування та макроекономічного значення фінансового ринку в інтерпретації вітчизняних та зарубіжних дослідників найчастіше відображають лише окремі аспекти або структурні елементи цієї багатогранної економічної категорії. Для сучасних авторів є типовою тенденція до переосмислення ролі фінансового ринку у зв'язку з кризовими явищами останніх років. Таким чином, існуючі комплексні дослідження фінансового ринку не в повній мірі відображають сучасні трансформації, як з точки зору теорії, так і практики.

Мета статті. Головною метою статті є узагальнення існуючих наукових підходів щодо визначення сутності фінансового ринку та критичне освідомлення трактування даного поняття, що представлено в публікаціях зарубіжних та вітчизняних дослідників.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку фінансової галузі проводиться чималий масив наукових досліджень, мета яких – встанов-

лення взаємозв'язків між процесами, що відбуваються на фінансовому ринку. Поняття «фінансовий ринок» є дуже ґрунтовним, оскільки охоплює як фінансові зв'язки, так і значну кількість форм відносин власності.

В економічній літературі відсутня єдина концепція трактування категорії фінансового ринку. У зарубіжній та вітчизняній науковій літературі існує велика кількість визначень поняття «фінансовий ринок», подекуди суперечливих, що підтверджує складність даної категорії та її недостатню вивченість.

Існує цілий ряд різноманітних розбіжностей як у теоретиків, що займаються вирішенням проблеми функціонування фінансового ринку на макроекономічному рівні, так і у вчених фінансистів. У зв'язку з цим доцільно проаналізувати основні визначення, що наводяться в навчальній та науковій літературі відносно визначення сутності фінансового ринку.

Так, визначення, запропоноване Л.Дж. Гитманом і М.Д. Джонком, зводить поняття фінансового ринку до «механізму, що об'єднує тих, хто пропонує фінансові ресурси тим, хто їх шукає для укладання угод, як правило, за допомогою посередників, таких як фондові біржі» [7, с. 15]. Такий підхід ототожнює фінансовий ринок з біржовим ринком цінних паперів, як і визначення І. С. Меншикова: «ринок, де здійснюється організована торгівля цінними паперами» [17, с. 49]. Таким чином, до фінансового ринку не вдається віднести не тільки неорганізовану торгівлю на позабіржовому ринку, але й інші сегменти фінансового ринку

Загальні визначення достатньо широкі і не завжди дозволяють досягти високої точності опису сутності фінансового ринку. І. Ю. Львов пропонує визначити його, як «сферу функціонування фінансово-кредитного механізму» [15, с. 165].

М.В. Романовський і Г.Н. Белоглазова також розглядають фінансовий ринок, приводячи наступне його визначення: «Фінансовий ринок – це ринок, на якому здійснюється ринковий перерозподіл вільних грошових капіталів і заощаджень між різними суб'єктами економіки шляхом здійснення операцій з фінансовими активами. Як останні виступають гроши в наявній формі і у вигляді залишків на банківських рахунках, а також цінні папери, золото і дорогоцінні метали» [30, с. 286].

В трактуванні І. Т. Балабанова, фінансовий ринок є «сферою прояву економічних відносин між продавцями і покупцями фінансових ресурсів і інвестиційних цінностей» [3, с. 86]. Згідно визначенню В.І. Колесникова і В. С. Торкановського, «фінансовий ринок – це сукупність всіх грошових ресурсів, що знаходяться в постійному русі, тобто розподілі і перерозподілі, під впливом змінного співвідношення попиту і пропозиції на ці ресурси з боку різних суб'єктів економіки» [32, с. 69]. Такий підхід не можна вважати точним, оскільки розподіл грошових ресурсів здійснюється не тільки через фінансовий ринок, але і за допомогою неринкових каналів – державних фінансів і зокрема державного бюджету. Наведені визначення В.С. Торкановського і І. Т. Балабанова безпосередньо вказують на ринковий характер, тобто на взаємозв'язок попиту і пропозиції. Автори виділяють в структурі фінансового ринку три взаємопов'язаних і доповнюючих один одного ринків: грошовий ринок, ринок позикових капіталів (банківських кредитів) і ринок цінних паперів.

Відзначимо, що і інші дослідники зв'язують поняття фінансового ринку з його розподільчою функцією. На думку Ф. Мішкина, фінансовий ри-

нок – «ринок, на якому відбувається перекачування коштів від тих людей, у яких спостерігається надлишок коштів, до тих, у кого їх не вистачає» [18, с. 24].

М. Ю. Алексєєв вважає, що це «ринок, що забезпечує розподіл грошових коштів між учасниками економічних відносин» [2, с. 36]. Визначення, яке надає Долан Е.Д., сформульовано так: «Фінансові ринки – ринкові інститути, які є каналами для потоку грошових коштів від тих, хто зберігає, до тих, хто займає» [9, с. 91]. Це визначення є формально логічним і не дає інформації про зміст і сутність явища.

Визначення поняття «фінансовий ринок», запропоноване В.П. Попковим і В.П. Семеновим, не має чіткого формулювання: «Фінансовий ринок є організованою або неформальною системою торгівлі фінансовими інструментами. На цьому ринку відбувається обмін грошима, надання кредиту і мобілізація капіталу. Основну роль тут грають фінансові інститути, що направляють потоки грошових коштів від власників до позичальників. Товаром виступають власне гроші і цінні папери. Фінансовий ринок, таким чином, призначений для встановлення безпосередніх контактів між покупцями і продавцями фінансових ресурсів» [22, с. 138].

Існують і визначення, що акцентують увагу на об'єктах фінансового ринку, так Л. П. Бєлих вважає фінансовий ринок «загальним позначенням тих ринків, на яких виявляються попит і пропозиція на різні платіжні засоби» [4, с. 87]. Проте об'єктом функціонування фінансового ринку є фінансові, тобто інвестиційні ресурси. В більш широкому визначенні Дж. Сакса і Б. Ларрена фінансовий ринок є «сферою обігу фінансових активів», а Ф. Фабоцци вказує, крім того, і на функцію створення цих активів [28, с. 15].

Близькі до цього і визначення І. А. Бланка: «ринок, на якому об'єктом купівлі-продажу виступають різні фінансові інструменти і фінансові послуги» [5, с. 104], і В. В. Ковальова – «організована або неформальна система торгівлі фінансовими інструментами» [11, с. 397].

Так, наприклад, Г.Б. Поляк розглядає «фінансовий ринок», як «ринок, на якому як товар виступають фінансові ресурси. Мета фінансового ринку полягає в забезпеченні ефективної акумуляції грошових коштів і їх реалізації структурам, потребуючим у фінансових ресурсах» [31, с. 321].

У визначенні Всесвітнього банку фінансовий ринок – це грошовий ринок і ринок капіталів, які відрізняються по терміновості фінансових інструментів [1]. Аналогічний підхід міститься і в оцінках Суєтіна А.А. Він також визначає фінансовий ринок як «ринок для обміну капіталами і кредитами, включаючи грошові ринки і ринки капіталів» [26].

Немає змістовного поняття категорії «фінансовий ринок» і в енциклопедичних словниках. Так, наприклад, у Великому економічному словнику «фінансовий ринок» розуміється як «ринок коротко-, середньо-, і довгострокових кредитів, інвестицій, цінних паперів, внесків і т.п. Фінансовий ринок включає ринок капіталу (середньо-, і довгострокові кредити, цінні папери) і грошовий ринок (короткострокові кредити, цінні папери і т.п.)» [6, с. 588]. Дане трактування терміну «фінансовий ринок» не можна назвати визначенням, оскільки воно відображає виключно структуру фінансового ринку за двома класифікаційними ознаками. Це трактування не дає навіть формально логічного визначення даного терміну (через рід і видове відношення), не говорячи вже про якісне визначення через зміст і сутність явища).

Більш того, у Фінансово-кредитному енциклопедичному словнику приводиться не достатньо коректне визначення поняття «фінансовий ринок»: «Фінансовий ринок (англ. financial market) – частина ринку позикових капіталів, на якому відбувається перерозподіл капіталу між кредиторами і позичальниками у формі емісії і купівлі-продажу цінних паперів» [29, с. 866].

Таким чином, в основі більшості визначень фінансового ринку лежать або його розподільча функція, як механізму акумулювання і руху коштів, або об'єкти ринку, як безпосередньо, фінансові активи, послуги або інструменти, так і будь-який критерій сегментації – гроші або капітал. Розуміння фінансового ринку виключно як фондового, безумовно, є занадто вузьким.

Українські вчені також займаються вивченням проблем функціонування фінансового ринку, але існують розбіжності в трактуванні самого поняття фінансового ринку. Аналіз точок зору науковців свідчить, що переважає точка зору, в якій фінансовий ринок розглядається як економічні відносини, тасуб'єктами яких виступають держава, а також фінансові посередники, які на стабільній, впорядкованій основі забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів серед учасників ринку і ті суб'єкти, які бажають передати в користування вільні фінансові ресурси. При цьому, відносини, що розглядаються, формуються на конкретному економічному просторі, зі сформованими технічною, економічною, правовою, податковою інфраструктурами, що постійно змінюються.

Так, А.А. Пересада пропонує визначати фінансовий ринок, як «... місце, де громадяни й організації, які хочуть взяти гроші в борг, зустрічаються з тими, у кого є зайві гроші» [21, с. 16-18].

Н.С. Рязанова розкриває сутність фінансового ринку наступним чином: «...це грошові відносини, що складаються в процесі купівлі-продажу фінансових активів під впливом попиту та пропозиції на позичковий капітал, рух якого втілюється в цінних паперах» [23, с. 75].

Я. Комаринський та І. Яремчик встановлюють зміст даної категорії, як «...система економічних відносин, що забезпечують акумуляцію вільних грошових коштів, перетворення їх в позичковий капітал і його перерозподіл між учасниками процесу відтворення» [12, с. 44].

Н.С. Кузнецова та І.Р. Назарчук відзначають, що «фінансовий ринок – це частина загального ринкового простору, що охоплює фінансові зв'язки та значну кількість форм кредитних відносин і включає ринок банківських кредитів і ринок цінних паперів» [13, с. 59].

В.М. Опарін доводить, що «фінансовий ринок – це сукупність обмінно-перерозподільних відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності» [19, с. 122].

В.П. Ходаківська та В.В. Беляєв встановлюють, що «фінансовий ринок – це саморегулююча система

ринків, де концентрується попит і пропозиція на різні фінансові активи та послуги, що пов'язані з придбанням активів; це сфера економічних відносин між суб'єктами ринку в процесі формування та реалізації попиту і пропозиції фінансових активів» [27, с. 13].

В.М. Шелудько пропонує наступне визначення «фінансовий ринок являє собою систему економічних та правових відносин, пов'язаних із купівлею-продажем або випуском та обігом фінансових активів» [33, с. 18].

С.О. Маслова та О.А. Опалов вказують, що «...це ринок, на якому визначаються попит і пропозиція на різноманітні фінансові інструменти» [16, с. 23].

В.І. Павлов, І.І. Пилипенко та Кривов'язюк І.В. ототожнюють дану категорію з системою: «Фінансовий ринок є цілісною системою, яка складається із взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів, кожен із яких спроможний окремо впливати на розвиток цієї системи» [20, с. 31].

О.Ю. Смолянська ідентифікує фінансовий ринок, як механізм, тобто він «... є механізмом нагромадження та перерозподілу фінансових ресурсів країни; організованою або неформальною системою торгівлі фінансовими інструментами, основну роль в якій відіграють фінансові інститути, які направляють потоки грошових коштів від власників до позичальників» [25, с. 17-19].

Н.П. Шморгун та І.В. Головка визнають фінансовий ринок як «... економічні відносини між підприємствами, державою, населенням з приводу перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів на основі повної економічної самостійності та механізму саморегуляції ринкової економіки» [35, с. 87].

В.Л. Смагін також дає власне визначення сутності механізму розвитку фінансового ринку, що розглядається ним як «комплекс взаємозв'язаних заходів еволюційного характеру, що реалізуються в рамках самоорганізації фінансового ринку і політики держави щодо його регулювання» [24, с. 5].

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи проведений аналіз наукових поглядів вчених щодо сутності фінансового ринку, слід відзначити, що значна частина визначень поняття, що досліджується, виходить з первинного призначення фінансового ринку, як ринку фінансових ресурсів. Однак деякі трактування поняття фінансового ринка підмінюють його первинне значення як джерела інвестицій спекулятивними функціями, тим самим виводячи на перший план фінансові інструменти. Саме це підтверджує актуальність поглибленого дослідження сутності фінансового ринку в сучасних умовах.

Вважаємо, що визначення фінансового ринку повинно спиратися на його макроекономічне значення, тому представляється можливим сформулювати авторське визначення, тобто, фінансовий ринок – це механізм створення, накопичення, споживання і перерозподілу фінансових ресурсів, що використовуються у відтворювальному процесі.

Список літератури:

1. Glossary. Washington // The World Bank. – 1991. – Р. 43.
2. Алексеев М. Ю. Рынок ценных бумаг / М. Ю. Алексеев. – М.: Финансы и статистика, 1992. – 252 с.
3. Банки и банковское дело: учеб. пособие для вузов / ред. И. Т. Балабанов. – СПб. и др.: Питер, 2001. – 304 с.
4. Бельх Л. П. Основы финансового рынка / Л. П. Бельх. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1999. – 316 с.
5. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент: учебный курс / Бланк И. А. – К.: Ника-Центр, Эльга-Н, 2001. – 448 с.
6. Большой экономический словарь: 26500 терминов / А. Н. Азрилиян, О. М. Азрилиян, Е. В. Калашникова и др.; Ред. А. Н. Азрилиян. – 7-е изд., доп. – М.: Институт новой экономики, 2011. – 1472 с.
7. Галанов В. А. Рынок ценных бумаг: учебник / В. А. Галанов. – Москва: ИНФРА-М, 2014. – 378 с.

8. Гитман Лоренс Дж. Основы инвестирования: пер. с англ. / Лоренс Дж. Гитман, Майк Д. Джонк; пер.: Буклемишев О. В. [и др], науч. ред. Ивашковская И. В.; Акад. нар. хоз-ва при Правительстве Рос. Федерации. – Москва: Дело, 1999. – 991 с.
9. Долан Э. Дж. Экономикс: англо-русский словарь-справочник / Э. Дж. Долан, Б. Домненко. – Москва: Лазурь, 1994. – 542 с.
10. Еш С. М. Финансовый рынок / С. М. Еш. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 528 с.
11. Ковалев В. В. Финансовый менеджмент: теория и практика / В. В. Ковалев. – М.: ТК Велби, Проспект, 2006 – 1016 с.
12. Комаринський Я. Фінансово-інвестиційний аналіз: навч. посіб. / Я. Комаринський, І.Яремчук. – К.: Укр. енцикл., 1996. – 298 с.
13. Кузнецова Н.С. Рынок ценных бумаг в Украине: Правовые основы формирования та функціонування / Кузнецова Н. С., Назарчук І. Р. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 528 с.
14. Лук'янов В. С. Дискусійні аспекти трактування фінансового ринку в сучасних наукових узагальненнях / В. С. Лук'янов // Економічний часопис. – XXI. – 2012. – № 5/6. – С. 36-39.
15. Львов Ю. М. Банки и банковские операции / Львов Ю. М. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 341 с.
16. Маслова С. О. Финансовый рынок: навчальний посібник / Маслова С. О., Опалов О. А. – 2-е вид., випр. – К.: Каравела, 2003. – 344 с.
17. Меньшиков И. С. Финансовый анализ ценных бумаг: курс лекций / И. С. Меньшиков. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 360 с.
18. Мишкин Ф. Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков: учеб. пособие для вузов / Ф. Мишкин; пер. с англ. Д. В. Виноградова; под ред. М. Е. Дорошенко. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 820 с.
19. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навчальний посібник / Опарін В. М. – 2-е вид., доповн. і переробл. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
20. Павлов В. І. Цінні папери в Україні: навчальний посібник для студентів вищих закладів / Павлов В. І., Пилипенко І. І., Кривов'язюк І. В. – 2-ге вид., доп. – К.: Кондор, 2004. – 400 с.
21. Пересада А. А. Основы инвестиционной деятельности / Пересада А. А. – К.: Либра, 1996. – 344 с.
22. Попков В. П. Организация и финансирование инвестиций / В. П. Попков, В. П. Семенов. – СПб.: Питер, 2001.
23. Рязанова Н. С. Міжнародні фінанси: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Рязанова Н. С. – К.: КНЕУ, 2001. – 119 с.
24. Смагін В. Л. Финансовый рынок в трансформационной экономике: закономерности формирования і розвитку: автореферат дис. ... д-ра экон. наук / В. Л. Смагін. – К.: КНЕУ, 2010. – 35 с.
25. Смолянська О. Ю. Финансовый рынок: навч. посібник / О. Ю. Смолянська. – Київ: Центр учбової літератури, 2005. – 384 с.
26. Суэтин А. А. Наука о финансовых рынках: теория и практика / А. А. Суэтин // Финансы и кредит. – 2008. – № 25. – С. 6-10.
27. Унінець-Ходаківська В. П. Рынок финансовых услуг: підручник / В. П. Унінець-Ходаківська, О. Л. Вихор, О. А. Лятамбор. – К.: Кондор, 2009. – 484 с.
28. Фабоцци Фр. Дж. Управление инвестициями: пер. с англ. / Фр. Дж. Фабоцци. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 932 с.
29. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / Под общ. ред. А. Г. Грязновой. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 1168 с.
30. Финансы и кредит: учебник / под ред. М. В. Романовского, Г. Н. Белоглазовой; Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов. – М.: Высшее образование, 2008. – 610 с.
31. Финансы. Денежное обращение. Кредит: учебник / ред. Г. Б. Поляк. – 2-е изд. – М.: Юнити, 2003. – 512 с.
32. Ценные бумаги: учеб. для экон. специальностей вузов / под ред. В. И. Колесникова, В. С. Торкановского. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 448 с.
33. Шелудько В. М. Финансовый рынок: навчальний посібник / Шелудько В. М. – 2-ге вид., випр. і допов. – К.: Знання-Прес, 2003. – 535 с.
34. Школьник І. О. Финансовый рынок Украины: сучасний стан і стратегія розвитку: монографія / І. О. Школьник. – Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС НБУ, 2008. – 348 с.
35. Шморгун Н. П. Финансовый анализ: навчальний посібник / Н. П. Шморгун, І. В. Головка, Л. К. Сук, М. Д. Білик, В. Б. Захожай. – К.: ЦНЛ, 2006. – 528 с.

Бормотова М.В., Лаптий А.В.

Украинский государственный университет железнодорожного транспорта

ОБОБЩЕНИЕ СУЩЕСТВУЮЩИХ НАУЧНЫХ ПОДХОДОВ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ ФИНАНСОВОГО РЫНКА

Аннотация

Статья посвящена проблеме научного отождествления категории финансового рынка в современных условиях хозяйствования. Рассмотрены и обобщены различные научные подходы к сущности финансового рынка. Проведено критическое осмысление интерпретации сущности финансового рынка. Доказано, что существующие комплексные исследования финансового рынка не в полной мере отражают современные трансформации, как с точки зрения теории, так и практики. Сформулирована собственная трактовка категории финансового рынка.

Ключевые слова: финансовый рынок, финансово-кредитный механизм, денежный рынок, рынок ссудных капиталов, рынок ценных бумаг, фондовый рынок, финансовые инструменты, финансовые ресурсы.

Bormotova M.V., Laptii A.V.
Ukrainian State University of Railway Transport

COMPILATION OF EXISTING SCIENTIFIC APPROACHES TO DEFINING THE ESSENCE OF FINANCIAL MARKET

Summary

The article is devoted to the problem of identifying the scientific category of financial market in current economic conditions. Variety of scientific approaches to the nature of financial market is reviewed and summarized. Critical assessment of the interpretation of the nature of the financial market is carried out. It is proved that the existing complex studies of the financial market do not fully reflect modern transformations, both in terms of theory and practice. Authors' own interpretation of the category of financial market is formulated.

Keywords: financial market, financial and credit mechanism, money market, loan market, stock market, financial instruments, financial resources.

УДК 336.225.3:221.262

ОЦІНКА ПОДАТКОВОЇ АКТИВНОСТІ ВЕЛИКИХ ПЛАТНИКІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Ватаманюк О.С.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

У статті розглядаються окремі аспекти наповнення Державного бюджету України головною категорією платників податків – великими підприємствами. При викладенні основних результатів дослідження автором обґрунтовано розуміння сутності поняття «податкова активність», його методологічне значення. Автор також окреслює досвід податкового супроводження великих платників в Україні. За результатами проведеного аналізу звітності спеціалізованих податкових органів у статті надано оцінку податкової активності великих платників. Сформульовано висновки щодо ролі великих підприємств у формуванні доходів Державного бюджету України.

Ключові слова: великі платники, податкова активність, Державний бюджет, податкові надходження, Спеціалізовані державні податкові інспекції.

Постановка проблеми. Оскільки однією із функцій податків є фіскальна, своєї актуальності у фінансовій літературі ніколи не втрачає проблематика фіскальної ефективності окремо взятих податків, проте не менш важливим, на наш погляд, у фіскальному плані, тобто наповненні бюджету, є не сам податок, а його суб'єкт, – платник, на якого покладається відповідальність за перерахування обов'язкових платежів до бюджету. Саме з цієї причини актуалізуються питання щодо визначення податкової активності окремих категорій платників податків в Україні, зокрема, великих платників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх двох десятиріч вітчизняна наука систематизувала національний та зарубіжний досвід функціонування податків, сприявши побудові в Україні податкової системи, яка б ґрунтувалася на принципах, запропонованих у свій час А. Смітом та А. Вагнером. Положення, сформульовані такими видатними українськими науковцями як В. Л. Андрущенко, В. М. Опаріч, В. М. Мельник, Ю. Б. Іванов, А. М. Соколовська, Л. Л. Тарангул, В. М. Федосов, А. І. Крисоватий та ін., стали фундаментом вітчизняної системи оподаткування, однак ряд інституційних та економічних факторів досі стоїть на перешкоді її оптимізації й розвитку, а вклад окремих категорій платників податків у формування доходної бази бюджету залишається недостатньо вивченим.

Постановка завдання та мета дослідження. Метою проведення даного дослідження є виявити, який вплив здійснюють великі платники податків

на формування доходів і податкових надходжень Державного бюджету України, тобто встановити рівень їх податкової активності. Для досягнення поставленої мети слід обґрунтувати змістове наповнення поняття «податкова активність», ознайомитися із основними аспектами функціонування великих платників податків в Україні, а також визначити ступінь наповнюваності Державного бюджету за кошт цієї категорії платників.

Основна частина. Об'єктивізм існування податків як суспільного явища полягає у його нерозривному зв'язку зі становленням інституту держави, а остання, перебуваючи у постійному процесі розвитку, потребує систематичного вдосконалення основоположних її елементів. Необхідність оптимізації складу податкової системи неодмінно вимагає з'ясування її можливостей щодо забезпечення фінансової бази держави через перерозподільні механізми. Для цього можуть застосовуватися різні методичні прийоми, зокрема, співставлення податкових надходжень з ВВП. Однак, даний показник більше свідчить про тиск податків на економіку, ніж про їхню цінність для бюджету. Тому фіскальну ефективність податків необхідно розглядати як їх порівняльну спроможність наповнювати бюджет, тоді як фіскальна ефективність податкової системи загалом характеризується питомою вагою податкових доходів бюджету у загальній сумі його доходів [12, с. 12].

Водночас, беручи до уваги, що перерахування податків до бюджету є, насамперед, прерогативою їх платників, з'ясувати ефективність податкової